Doi: 10.34247/artukluakademi.1771002 | Araştırma Makalesi

Artuklu Akademi

Emevîler Dönemi Kabile İttifaklarının Tarihsel Kökeni: Yemen-Rebîa Hilfi/İttifakı

Raziye Bulut | 0009-0008-9249-6467 | sena.ra34ist@gmail.com
Öğretmen | Milli Eğitim Bakanlığı | Türkiye
https://ror.org/00jga9g46

Ümit Eskin | 0000-0001-7159-836X | umiteskin@istanbul.edu.tr
Dr. Öğr. Üyesi | İstanbul Üniversitesi | İlahiyat Fakültesi | İslam Tarihi Ana Bilim Dalı | İstanbul | Türkiye
https://ror.org/03a5qrr21

Atıf
Bulut, Raziye – Eskin, Ümit. "Emevîler Dönemi Kabile İttifaklarının Tarihsel Kökeni: Yemen-Rebîa Hilfi/İttifakı", *Artuklu Akademi* 12/2 (Aralık 2025), 422-440. https://doi.org/10.34247/artukluakademi.1771002

Öz
Arap Yarımadası'nın coğrafi yapısı ve kaynakların sınırlılığı bölge halkını merkezî bir devlet yerine kabileler halinde örgütlenmeye sevk etmiştir. Bu parçalı yapıda asabiyet ve kan bağı temel dayanışma biçimi olsa da güvenlik ihtiyacı ve karşılıklı menfaatler kabileleri dostluk anlaşmaları yani hilfler yapmaya yöneltmiştir. Bu çalışma, genellikle göz ardı edilen ve farklı nesep grupları arasında kurulan önemli bir ittifakı, Câhiliye döneminden Emevîler'in yıkılışına uzanan tarihsel süreçte Yemen kabileleri ile Kuzeyli Rebîa kabilesi arasındaki hilf ilişkisini süreklilik ve değişim ekseninde incelemektedir. Bu ittifakın kökenleri Câhiliye döneminde Rebîa'nın başta Temîm olmak üzere diğer Mudar kabileleriyle yaşadığı rekabete dayanmaktadır. Bu rekabet ortamında Rebîa, Himyerîler ve Kindeliler gibi Güney Arabistan'ın güçlü siyasî otoriteleriyle askerî ve siyasi ortaklıklar kurarak güç dengesini lehine çevirmeyi amaçlamıştır. Nitekim Rebîa'nın, dönemin güç dengelerine göre bazen Kindelilerle bazen de onların rakibi Lahmîlerle hareket etmesi bu ilişkilerin pragmatik zeminini ortaya koymaktadır. İslâmiyet'in doğuşuyla birlikte bu tarihsel bağ zayıflamamış aksine yeni kurulan devletin siyasî ve askerî arenasındaki güç mücadelelerinde yeniden canlanmıştır. Özellikle Hz. Ali döneminde Cemel ve Sıffîn savaşlarında Yemen ve Rebîa kabilelerinin aynı sancak altında birleşmesi, Kûfe ve Basra gibi garnizon şehirlerinin iskân planlarında bu iki grubun bir arada konumlandırılması ittifakın kurumsal bir nitelik kazandığını göstermektedir. Emevîler döneminde ise Yemen-Rebîa ittifakı devletin siyasetini şekillendiren ana dinamiklerden biri haline gelmiştir. Özellikle Basra'da Ezd kabilesiyle yenilenen hilf Mudar bloğuna karşı önemli bir denge unsuru teşkil etmiştir. Çalışmada elde edilen bu veriler Emevîler dönemindeki kabilecilik faaliyetlerini ve devletin yıkılışını hazırlayan süreçleri anlamak için yeni bir çerçeve sunmakla kalmayıp kabile ittifaklarının dinamik doğasını ortaya koymuş ve İslâm tarihi araştırmalarına farklı bakış açısı kazandırmayı amaçlamıştır.

Anahtar Kelimeler
İslâm Tarihi, Hilf, Yemen, Rebîa, Emevîler, Asabiyet.

Öne Çıkanlar
• Zamanla ortaya çıkan menfaat çatışmaları farklı nesepten gelen kabileler arasında ittifakların ve dostlukların ortaya çıkmasını sağlamıştır.

• Adnânî-Kahtânî ayrımının belirgin olduğu Arap toplumunda Adnânîlerden Rebîa, Yemenli kabilelerle hilf akdetmiş olup bu ittifak daha çok ortak düşman Mudar özellikle de Temîm kabilesine karşı gelişmiştir.
• Kökenleri Himyerî, Kinde ve Lahmî'ye kadar uzanan bu ittifak; Hz. Peygamber'in (s) vefatının ardından ortaya çıkan irtidat hareketlerinde, Hz. Ali dönemindeki Cemel ve Sıffîn savaşlarında, Emevîler devrinde Kûfe'nin iskân planı ve Basra ile Horasan'ın demografik ve yerleşim biçiminde de etkili olmuştur.
• İttifak, Abbâsî ihtilaline giden süreçte de önemsenmiş; kabile taassubu nedeniyle Emevî yönetimi tarafından tehlikeli görülüp ittifaka karşı bir tavır alınırken Abbâsî ihtilal mensupları tarafından lehlerine olmak üzere kullanılmıştır.
• Yemen–Rebîa ittifakı kabilesel ilişkilerin salt etnik kökenli olmadığını aksine dinamik, esnek ve pragmatik yapısının olduğunu göstermektedir.

Makale Bilgileri

Makale Türü	Araştırma Makalesi
Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
Geliş Tarihi	23.08.2025
Kabul Tarihi	03.12.2025
Yayın Tarihi	31.12.2025
Benzerlik Taraması	Yapıldı- intihal.net
Yapay Zeka Beyanı	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde yapay zeka tabanlı herhangi bir araç veya uygulama kullanılmamıştır. Çalışmanın tüm içeriği, yazar tarafından bilimsel araştırma yöntemleri ve akademik etik ilkelere uygun şekilde üretilmiştir.
Etik Kurul İzni	Bu çalışma, etik kurul izni gerektirmeyen nitelikte olup kullanılan veriler literatür taraması/yayınlanmış kaynaklar üzerinden elde edilmiştir. Çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Etik Bildirim	artukluakademi@gmail.com
Yazar Katkıları	Araştırmanın Tasarımı — Yazar-1 (%50) - Yazar-2 (%50) Veri Toplanması — Yazar-1 (%50) - Yazar-2 (%50) Araştırma - Veri Analizi - Doğrulama — Yazar-1 (%50) - Yazar-2 (%50) Makalenin Yazımı — Yazar-1 (%50) - Yazar-2 (%50) Metnin Geliştirilmesi ve Tashihi — Yazar-1 (%50) - Yazar-2 (%50)
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Lisans	Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır
Dizinleme Bilgileri	Dergi TrDizin, DOAJ, EBSCO, ERIH PLUS, Ulrich's ve ATLA'da taranmaktadır.

The Historical Origins of Tribal Alliances in the Umayyad Period: The Yemen–Rabīʿa Ḥilf/Alliance

Raziye Bulut | 0009-0008-9249-6467 | sena.ra34ist@gmail.com

Teacher | Ministry of National Education | Türkiye

https://ror.org/00jga9g46

Umit Eskin | 0000-0001-7159-836X | umiteskin@istanbul.edu.tr

Asst. Prof. Dr. | İstanbul University | Faculty of Theology | Department Of Islamic History | İstanbul | Türkiye

https://ror.org/03a5qrr21

Citation

Bulut, Raziye – Eskin, Umit. "The Historical Origins of Tribal Alliances in the Umayyad Period: The Yemen–Rabīʿa Ḥilf/Alliance", *Artuklu Akademi* 12/2 (Dec 2025), 422-440. https://doi.org/10.34247/artukluakademi.1771002 .

Abstract

The Arabian Peninsula's geography and scarcity of resources led its inhabitants to organize in tribes rather than a centralized state. Within this fragmented order, while ʿasabiyyah remained the primary form of cohesion, the need for security and mutual interests impelled tribes to conclude friendship pacts (ḥilf). This study examines—along the axes of continuity and change—an important yet often overlooked alliance: the ḥilf between Yemeni (South Arabian) tribes and the northern tribe of Rabīʿa, tracing its evolution from the pre-Islamic (Jāhiliyya) period through the fall of the Umayyads. The alliance originated in Rabīʿa's rivalry with the Muḍar tribes, especially Tamīm. In this competitive milieu, Rabīʿa sought to shift the balance of power in its favor by forging military and political partnerships with strong South Arabian authorities such as the Ḥimyarites and the Kindites. Rabīʿa's alternating alignment—sometimes with the Kindites, at other times with their rivals, the Lakhmids—illustrates the pragmatic foundations of these relations. With the advent of Islam, these historical bonds did not weaken; rather, they were reactivated amid the political and military contests of the nascent Islamic state. Notably, under ʿAlī's caliphate, the convergence of Yemeni and Rabīʿa contingents under a single banner in the Battles of the Camel and Ṣiffīn, as well as their co-location in the settlement schemes of garrison cities such as Kūfa and Baṣra, reveals the institutionalized nature of the alliance. During the Umayyad period, the Yemen–Rabīʿa alignment became a key factor shaping state politics; in Baṣra especially, the renewed ḥilf with the Azd served as a critical counterweight to the Muḍar bloc. The findings of this study not only provide a new analytical framework for understanding tribal dynamics and the processes leading to the fall of the Umayyad state but also highlight the dynamic nature of intertribal alliances, offering a fresh perspective to Islamic historical studies.

Keywords

History of Islam, Ḥilf (Pact), Yemen, Rabīʿa, Umayyads, Asabiyyah.

Higlights

- Over time, emerging conflicts of interest facilitated the formation of alliances and bonds of friendship even among tribes of different genealogical origins.
- In the Arab society characterized by the sharp Adnānī–Qaḥṭānī division, Rabīʿa—one of the Adnānī tribes—entered into a ḥilf (alliance) with the Yemeni tribes, a coalition that was primarily directed against their common rival Muḍar, particularly the tribe of Tamīm.
- Rooted in the Himyarite, Kindite, and Lakhmid traditions, this alliance proved influential during the ridda movements that followed the Prophet's (s) death, in the Battles of the Camel and Ṣiffīn under the caliphate of ʿAlī, and—under the Umayyads—in shaping the settlement plan of Kūfa as well as the demographic and residential patterns of Baṣra and Khurāsān.

• The alliance also retained significance in the lead-up to the ʿAbbāsid Revolution: due to prevailing tribal partisanship, it was regarded as a threat by the Umayyad administration—which accordingly adopted a hostile stance toward it—whereas the ʿAbbāsid revolutionaries strategically exploited it to their advantage.
• The Yemen–Rabīʿa alliance demonstrates that inter-tribal relations were not determined solely by ethnic descent but were instead characterized by a dynamic, flexible, and pragmatic nature.

Article Information

Article Type	Research Article
Reviewers	Two external reviewers / Double-blind
Date of Submission	23.08.2025
Date of Acceptance	03.12.2025
Date of Publication	31.12.2025
Plagiarism Checks	Done- intihal.net
AI Disclosure	No artificial intelligence-based tools or applications were used in the preparation of this study. All content of the study was produced by the authors in accordance with scientific research methods and academic ethical principles.
Ethics Committee Approval	This study does not require ethics committee approval, as it is based on data obtained through literature review and previously published sources. It is hereby declared that all scientific and ethical principles were observed during the preparation of the study, and that all referenced works have been properly cited in the bibliography.
Complaints	artukluakademi@gmail.com

Author Contributions		
	Conceptualization	Author-1 (%50) - Author-2 (%50)
	Data Curation	Author-1 (%50) - Author-2 (%50)
	Investigation - Analysis - Validation	Author-1 (%50) - Author-2 (%50)
	Writing	Author-1 (%50) - Author-2 (%50)
	Review & Editing	Author-1 (%50) - Author-2 (%50)

Conflict of Interest	No conflict of interest declared
License	The authors own the copyright of their work published in the journal and their work is published under the CC BY-NC 4.0 license.
Indexing Information	The journal is indexed in TrDizin DOAJ, EBSCO, ERIH PLUS, Ulrich's and ATLA.

Giriş

Câhiliye Dönemi'nde Arabistan, sahip olduğu iklimsel şartlar ve bitki örtüsü sebebiyle insanların savaş ve yağma ile geçimlerini sağladıkları, mücadelelerin yaşandığı bir coğrafya olmuştur. Bölge, sakinlerinin hayatını güvence altına alabilecek köklü ve güçlü bir devlet sistemini haiz olmadığı için insanların kendilerini tehlikeli saldırılardan korumalarını sağlayan akrabalık bağları ile soy ve şecereye dayalı nesep sistemini üretmiştir. Can ve mal emniyetini tesis edecek kurum ve müesseselerden mahrumiyet, Arapların kan bağına, şecerelerine, akrabaları ile dayanışmaya önem vermelerini beraberinde getirmiş, bu durum kabile esaslı toplumsal yaşamı güçlendirmiştir.[1]

Araplar, ortak bir atadan türediklerine inanırlardı. Bu bağlamda şecerelerini başlattıkları Kahtân ve Adnân gibi bazı ortak isimler kullanmaya başlamışlardır. Söz konusu nesep bağını da toplumsal birlikteliğin temeline yerleştirmişlerdi. Aynı anne ve babanın kanından türeyen insanların oluşturduğu soy birlikteliği olarak tanımlanabilecek nesep, sadece kan bağı birlikteliği ile sınırlı kalmamış, kalabalık olan kabilenin saldırı ve savunmada daha avantajlı olması gibi sebepler hasebiyle hilf, câr ya da velâ sistemi gibi anlaşma yoluyla kabileye katılan insanları da kapsamıştır.[2] Bu anlamda hilf, kabilelerin kendilerini korumak için akdettikleri bir yardımlaşma anlaşmasıdır. Sözlük anlamı ile yemin, sözleşme ve akit anlamlarına gelen hilf, zayıf ve güçsüz kabilenin himaye ve yardımlaşma amacıyla güçlü kabilelere katılmasını ifade eder. Himaye, dostluk ya da zayıfın hakkını korumak amacıyla yapılan ittifaklar sağlam bir bağlama oturması için yeminle gerçekleştirildiğinden bu dostluk anlaşmaları hilf olarak adlandırılmıştır.[3]

Cevâd Ali'ye göre nesep, kabilelerin kendilerini korumak için akdettikleri hilflerden ibarettir.[4] Araplar Adnân ve Kahtân olmak üzere iki ana gruba ayrılmaktadır. Yemenli Araplar'dan olan ve kendilerini Kahtân'ın soyundan gelmiş olarak kabul eden Kahtânîler Himyer ve Kehlân şa'blarına ayrılırlar. Himyer şa'bı büyük Kudâa kabilesini, Kehlân ise Tay, Eş'ar, Hemdân, Mezhic, Ak, Gassân, Lahm, Kinde, Evs ve Hazrec kabilelerini içermektedir.[5] Adnânîler ise Kuzey Araplarıdır ve bu kısımdaki nesep şeması Güneydekine kıyasla farklılık arz etmektedir. Zira burada kabile üstü yapıların ön plana çıktığını görmekteyiz. Bu çerçevede ilk olarak Hindif adında annenin soyuna nispetle müsemma olan Hindif kabilelerini zikredebiliriz ki bu grup Kureyş, Temîm, Kinâne ve Müzeyne kabileler birlikteliğinden meydana gelmektedir. Bir üst planda Rebîa ve Nizâr birlikteliğinden oluşan Mudar kabile grubu vardır ki bu, Nizâr'da Rebîa ile birleşen kabileleri ayıran birlikteliktir. Yani Nizâr, Mudar ve Rebîa'nın birleştiği seviye veyahut babadır. İfade edildiği üzere Nizâr birbirine çoğu zaman rakip olarak öne çıkan mezkûr iki kabileyi birleştiren seviyedir. Nizâr seviyesinin üzerinde Mead bulunur ve bu seviyede bazı tartışmalı kabileler Adnânî blokuna dahil edilmektedirler. Örneğin Lahm kabilesi Mead'ın bir oğlu olan Kanes/Kanas üzerinden Adnânîlerden sayılır.[6] Fakat bunlar tartışmalı rivayetlerdir ve Mead'ın 'tartışmasız tek oğlu' Nizâr kabul edilmektedir. Mead'dan sonra Kuzeyli kabilelerin isim babası Adnân gelir. İhtilaflı rivayetleri bir kenara bırakacak olursak ele alacağımız Rebîa kabileler grubu Arab-ı müsta'ribe olarak da kabul edilen Kuzey Araplarının atası Adnân'â neseben şöyle

---

1 İbn Haldûn, *Mukaddime*, çev. Halil Kendir (İstanbul: Marmara Belediyeler Birliği Kültür Yayınları, ts.), 1/182-183; Adem Apak, *Erken Dönem İslam Tarihinde Asabiyet* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2016), 47-48; Yunus Akyürek, "Câhiliye Dönemi Kureyş Toplumunda Hilf Olgusu", *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 20/38 (2018), 35.

2 Nadir Özkuyumcu, "Hilf", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 18/29.

3 Hakan Temir, *Arap Yarımadasında Kabile Hayatı (Ortaya Çıkışından Hz. Peygamber Dönemine Kadar)* (İstanbul: Siyer Yayınları, 2020), 240-241.

4 Cevâd Ali, *el-Mufassal fi Târîhi'l-Arab Kable'l-İslâm* (Dâru's-Sâkî, 2001), 2/165-166.

5 Hakan Temir, *Nesep Atlası* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2021), 102-103.

6 Temir, *Nesep Atlası*, 5,7.

bağlanmaktadır: Rebîa b. Nizâr b. Mead b. Adnân…b. İsmail.[7] Rebîa ise büyük bir kabileler topluluğunu temsil etmekte ve Bekir b. Vâil, Tağlib, Hanîfe, Abdülkays ve Nemir gibi kabileleri bünyesinde barındırmaktadır.[8]

Tarihte hilf, teorik olarak Kuzey Araplarından Adnânîlerin ve Güney Araplarından Kahtânîlerin aynı nesepten olacak şekilde bir araya gelip kendi aralarında akdettikleri anlaşmalar yahut her iki grubun birbiri arasında yaptıkları dostluk bağları ile olmuştur. Bir başka deyişle ortak atadan geldiğine inanan ve nesep olarak birbirine yakın olan kabileler teoride nesep olarak uzak olduklarını düşündükleri kabilelere karşı birlikte hareket etmişlerdir.[9] Nizârî ve Kaysî olarak da bilinen Adnânîler ile Yemenî olarak tanınıp zaman zaman Ezd ve Kinde kabileleri ile öne çıkan Kahtânîler tarih boyunca dini inançlar, ritüeller, dil ve lehçe gibi olgulardan dolayı birbirinden farklılaşmışlar ve menfaat çatışmasının doğurduğu düşmanlıkla mücadele halinde olmuşlardır.[10] Bu mücadelede yardımcı ve destek bulmak amacıyla akdedilen hilfler her ne kadar aynı nesepten gelen kabileler arasında akdedilse de kabilelerin genişlemesi, bağımsızlaşması ve iskân edilen bölgenin nüfusa yetmemesinin doğurduğu menfaat farklılaşması, aynı nesepten gelen kabileler arasında husumetin doğmasına ve farklı nesepten gelen kabileler arasında da hilfin akdedilmesine sebep olmuştur.[11] Örneğin teoride aynı nesepten gelen Rebîa kabilesi ile Temîm arasında bu doğrultuda bir düşmanlık gelişmiştir. Buna bağlı olarak Rebîa kabilesi Adnânî kabilelerden olmasına rağmen Temîm ile olan düşmanlığından dolayı "Düşmanımın düşmanı dostumdur!" diyerek ya da Temîm kabilesine karşı Yemen'in yardımını almayı amaçlayarak Yemen kabileleri ile ittifak geliştirmiştir.[12] Rebîa'nın Yemen kabileleri ile dostluk kurmasında Temîm kabilesi ile olan mücadelesi etkili olduğu gibi[13] coğrafî yakınlık ve menfaat paylaşımı da etkili olmuş olmalıdır.

Çalışmaya konu olan Yemen ile Rebîa arasındaki hilf, farklı nesepten gelen, Güney kabileleri ile Kuzey kabileleri arasında gerçekleşen bir hilf türüdür. Tarihte Yemen ismi genel olarak Güneyli kabileleri belirtmek üzere kullanılmıştır. Bazen de az sayıda güneyli kabileyi işaret etmek üzere kullanıldığı vâkidir. Mes'ûdî'de geçen "Yemen ile Rebîa arasındaki hilf"[14] ibaresi Güney Arap kabilelerini ihata etmektedir. Sözgelimi Bekir b. Vâil, Abdülkays ve Tağlib kabilelerinden oluşan Rebîa Câhiliye döneminde Himyerîler, Kindeliler ve Lahmîler Emevîler döneminde ise Ezdîler gibi farklı Güney Arap kabileleri ile hilf akdetmiş, muayyen ve tek bir Yemen kabilesiyle olmayan bu hilf kaynaklara Yemen ve Rebîa ittifakı olarak yansımıştır.

Kuzey ve Güney Arap kabileleri arasındaki farklılıkların zikredildiği ve daha çok birbirlerine düşman iki grup arasındaki husumetin işlendiği tarihi verilere iki farklı nesepten gelen Yemen ve Rebîa arasındaki ittifakı eklemek farklı bir bakış açısı kazandıracaktır. Bu doğrultuda çalışma

---

7 Temir, *Nesep Atlası*, 4-5.

8 Temir, *Nesep Atlası*, 80.

9 Ömer Aras, *Hicrî III. Asrın Sonuna Kadar Araplarda Nesep Kültürü* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Doktora Tezi, 2022), 47-48.

10 Ahmet Emin, *Fecrü'l-İslâm: İslâmın Doğuşu*, çev. Ahmet Serdaroğlu (Ankara: Kılıç Kitabevi, 1976), 31-33; M. Şemseddin Günaltay, *İslâm Öncesi Arap Tarihi*, çev. M. Mahfuz Söylemez (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2006), 166-167; Adnan Demircan, *Cahiliye Arapları* (İstanbul: Beyan Yayınları, 2015), 116. Kabilelerin birbirinden ayrıştıkları konuların detayları için bkz. Temir, *Arap Yarımadasında Kabile Hayatı*, 199-232. Wellhausen ise kabileler arasında ezelden beri var olagelen düşmanlık ve kinin sebebini Câhiliyeye nazaran daha yeni bir dönemde vuku bulan Merc-i Râhıt savaşına bağlamış ve husumetin bundan sonra gerçekleşen siyasi ve politik hadiselerle perçinlendiğini ifade etmiştir. Bkz. Julius Wellhausen, *Arap Devleti ve Sukutu*, çev. Fikret Işıltan (Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 1963), 203.

11 Aras, *Araplarda Nesep Kültürü*, 181.

12 Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Târîhu'r-Rusül ve'l-Mülûk*, thk. Muhammed Ebü'l-Fazl İbrâhîm (Beyrut: Dâru't-Türâs, 1967), 5/516.

13 Ahmed Emin, *Fecrü'l-İslâm* (Kahire: Mektebetü'n-Nehdati'l-Mısriyye, 1965), 8.

14 Ebü'l-Hasan Alî b. el-Hüseyin Mes'ûdî, *Mürûcu'z-Zeheb ve Me'âdinü'l-Cevher*, thk. Muhammed Muhyiddîn Abdülhamid (Kahire: el-Mektebetü't-Ticareti'l-Kübrâ, 1964), 3/245-246.

Câhiliye'den Abbâsîlerin ilk dönemine kadar pek çok tarihi vakada etkili olan Basra, Kûfe ve Horasan gibi şehirlerin tanziminde dahi göz önünde bulundurulan, tarihi olayların seyrine tesir eden Yemen ile Rebîa arasındaki bu ittifaka odaklanmaktadır. Bu konu hakkında müstakil bir çalışmanın olmayışı, bizi böyle bir araştırma yapmaya sevk etmiştir. Konu ile ilgili akademik çalışmalardan Hakan Temir'in *Arap Yarımadasında Kabile Hayatı*[15] Arap Yarımadasındaki kabilelerin genel karakterini ve yaşayış tarzını, Halil Ortakcı'nın *İslâmiyet'in Doğuşuna Kadar Himyerîler*[16] ve Ömer Aras'ın *Kinde Kabilesi*[17] sadece söz konusu kabilelerin siyasi ve kültürel hayatını bu bağlamda kabilelerin diğer kabilelerle ilişkilerini ele almıştır. Ömer Aras'ın *Araplarda Nesep Kültürü*[18] çalışması nesep merkezli kabile ilişkilerine yer vermiştir. Hacı Mehmet Altuntaş'ın *Câhiliye'de ve Hz. Peygamber Zamanında Kan Davası*[19] adlı eseri ve "İslam'ın Doğduğu Dönemde Toplumsal Yapıda Mevâlî"[20] adlı çalışması ilk bölümünde Arap toplumunda hilfler ve işlevleri bağlamında faydalanılan bir çalışma olmuştur. Bu çalışma literatürdeki diğer çalışmalardan farklı olarak Yemen kabileleri olarak nitelendirilen Himyer, Kinde, Lahmi ve Ezd ile Kuzey Arap kabilesinden Rebîa arasında var olan ittifak ve siyasi ilişkilere özel olarak odaklanmayı amaçlamaktadır. Bir başka ifadeyle literatürdeki diğer çalışmalardan farklı olarak araştırmamızda hilf olgusu, Yemen-Rebîa ilişkileri perspektifinde ele alınmıştır. Yemen ile Rebîa arasındaki hilf olaylar arasındaki kronolojik sıra takip edilerek betimsel bir yöntemle izah edilmiştir.

1. Câhiliye Döneminde Yemen-Rebîa Hilfi

Rebîa'nın Yemen ile olan ittifakı, Yemen'de MÖ. 115-MS. 525[21] yılları arasında hüküm süren, Sebe devletine MÖ. X. yüzyıl öncesi [?]-115 üstünlük sağlayarak kurulan ve Güney Arabistan'ın en güçlü devletlerinden biri olan[22] Himyerîler dönemine kadar uzanmaktadır. Nitekim Meâd topraklarında[23] yaşayan Bekir b. Vâil kabilesi, kabile içi karışıklıklarla oluşan dahilî gruplaşmalardan dolayı düzeni sağlayacak bir lidere ihtiyaç duyunca dışarıdan bir kimsenin yöneticiliğini elzem görmüş ve bu amaçla Himyerî hükümdarına başvurmuştur. Yemen ile Rebîa arasındaki hilfi ilk akdeden Himyerî hükümdarı Hassân b. Tübba',[24] o sırada Kuzey'e yaptıkları seferlerde Himyerîlere destek olan[25] Kinde Devleti kralı Hucr b. 'Amr Âkilülmürâr'ı (M. 450-475)[26] Bekir b. Vâil topraklarına melik olarak tayin etmiştir. Hucr; Bekir ve Tağlib kabileleri ile kurduğu ittifak ile Lahmîlerin elinde bulunan Meâd topraklarına saldırarak Hîre'yi hâkimiyeti altına almıştır.[27]

---

15 Temir, *Arap Yarımadasında Kabile Hayatı*.
16 Halil Ortakcı, *İslâmiyet'in Doğuşuna Kadar Himyerîler* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2014).
17 Ömer Aras, *Kinde Kabilesi (İslamiyet Öncesinden Hz. Peygamber'in Vefâtına Kadar)* (Kahramanmaraş: SAMER Yayınları, 2019).
18 Aras, *Araplarda Nesep Kültürü*.
19 Hacı Mehmet Altuntaş, *Câhiliye'de ve Hz. Peygamber Zamanında Kan Davası* (İstanbul: KURAMER, 2021).
20 Hacı Mehmet Altuntaş, "İslam'ın Doğduğu Dönemde Toplumsal Yapıda Mevâlî", *Kilitbahir* 27 (23 Eylül 2025), 1-18.
21 Hüseyin Algül, "Himyerîler", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 18/62.
22 Mahmut Kelpetin, *İslâm Öncesi Güney ve Kuzey Arabistan* (İstanbul: Kuramer Yayınları, 2020), 81.
23 Yazıtlarda Orta Arabistan bölgesinde yaşayan kabileler için Mead kelimesi kullanılmaktadır. Bkz. Aras, *Araplarda Nesep Kültürü*, 222.
24 Ebû Muhammed Lisânü'l-Yemen Hasan b. Ahmed Hemdânî, *Kitâbü Kasîdeti'd-Dâmiga*, thk. Muhammed b. Ali el-Ekva' el-Hivâlî (Kahire: Matbaatü's-Sünneti'l-Muhammed, 1978), 413; Cevad Ali, *el-Mufassal*, 4/231-234.
25 Mustafa Sabri Küçükaşçı, "Kinde (Benî Kinde)", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 26/37.
26 Kelpetin, *İslâm Öncesi Arabistan*, 187.
27 Ebü'l-Hasan İzzüddîn Ali b. Muhammed İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-Târîh*, thk. Ömer Abdüsselam Tedmürî (Beyrut: Dârü'l-Kitâbi'l-Arabî, 1997), 1/461-462; Cevad Ali, *el-Mufassal*, 6/11-12; Küçükaşçı, "Kinde", 26/37-38; Hucr'un Kinde ve Rebîa arasında hilf akdettiği bilgisi için bkz. Cevad Ali, *el-Mufassal*, 6/10; Kinde ve Rebîa arasında yapılan anlaşma kurt derisi üzerine yazılmıştır. Bkz. Cevad Ali, *el-Mufassal*, 3/320.

Himyerî Tübba'larına[28] hizmetlerde bulunan ve Himyerîlerin desteği ile Orta ve Kuzey Arabistan'da önemli bir güç haline gelen Kindeliler,[29] yine Hucr döneminde Bekir b. Vâil kabilesinin de desteğiyle "Yevmü'l-Beredân" adlı savaşta Bizans müttefiki Selîhîlerle savaşmışlardır. Savaş öncesi Rebîa ve Kinde[30] kabilelerinin birlikte Bahreyn'e saldırması,[31] Rebîa'nın Kindeliler ile hareket ettiğini gösterdiği gibi Kindeliler için önemli bir asker kaynağı olduğunu da ortaya koymaktadır. Ayrıca Hucr, aralarında Bekir ve Tağlib kabilelerinin de bulunduğu Arap kabileleri ile anlaşma yapmayı başarmıştır.[32] Kaynaklarda Kinde ve Bekir b. Vâil arasında ilk hilfi akdeden kişinin Kinde'nin boylarından Eşres b. Kinde'nin es-Sekûn kolundan olan el-Cevn b. Yezîd olduğu da geçmektedir.[33]

Son Himyerî Tübba'larından biri olan Tübba' b. Hassân da Yemen ile Rebîa arasında hilf kurmuştur.[34] Tübba' hükümdar olduğunda Şam'a saldırmış, Gassân'ı itaati altına almış ve bu bölgede yaşayan Araplara büyük eziyetlerde bulunmuştur. Ordusunda bulunan Rebîa'ya eziyet ettiği anlaşılan Tübba''a kendisinin ve sonra gelecek hükümdarın gücü ve desteği olup ordusunu oluşturan Rebîa'ya iyi davranması tavsiye edilmiştir. Bunun üzerine Tübba' Rebîa'nın reisiyle iki kabile arasında hilf akdetmiştir.[35] Anlatıya göre Tübba' b. Hassân, hilf esnasında kavminin ve Rebîa kabilesi seçkinlerinin kanını içki ile karıştırıp içmiş, el ve ayak tırnaklarını da içine koyduğu altın kâseyi imzaladığı anlaşma ile gümüşten bir sandığın içine yerleştirerek denizin derinliklerine göndermiştir. Yapılan bu anlaşmada Rebîa kabilesinin kefili Zühl b. Şeybân olurken Himyerîlerin kefili el-Hâris b. el-E'azz olmuştur.[36]

Himyerî kralı Tübba' b. Hassân'ın hizmetinde bulunan Kinde kralı Hâris b. Amr (M. 500-528), Tübba''ın desteği ile Hîre'de Lahmî kralı Münzir el-Ekber Maü's-Semâ ile savaşmış,[37] Rebîalıların destek vermesiyle Lahmîlere galip gelmiştir. Bundan sonra Kinde'ye katılan Rebîalılar, Hâris'i başlarına getirip kabilelerine hükümdar atamışlar ve onun için kuvvetler oluşturup adına savaşmışlardır. Buna bağlı olarak ilk zamanlar Kinde'nin Rebîa'dan olduğu söylenmiştir.[38]

Hâris b. Amr, Sâsânî Kisrâsı Kubâz'ın Mazdek dinine davetini kabul ettikten ve Lahmîlerin hâkimiyetindeki Hîre'yi ele geçirdikten sonra Arap yarımadasındaki kabileleri himayesi altına almıştır. Bu doğrultuda Rebîalıların da içinde bulunduğu Meâd kabileleri Hâris'e gelerek

---

28 Himyerî krallarına Tübba' unvanı verilmektedir. Bütün Yemen kralları için bu unvanın kullanıldığı da olmuştur. Bkz. Ebü'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâîl b. Şihâbiddîn Ömer İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türkî (Riyad: Dâru Hicr, 2003), 3/109; Cevad Ali, *el-Mufassal*, 9/193.

29 Küçükaşçı, "Kinde", 26/37. Kinde hakkında ayrıntılı bilgi almak için bkz. Aras, *Kinde Kabilesi*.

30 Arap tarihçileri tarafından Kinde kabilesi soy itibarıyla Güney Araplarından ve Kahtan'dan sayılmıştır. Bkz. Temir, *Nesep Atlası*, 139. Benî Kinde'nin Güney Araplardan sayılması nesep alimlerinin iddialarından ibarettir. Rebîa ile kurdukları ittifak dolayısı ile Kuzey Araplarından sayıldığı da iddia edilmiştir. Bkz. Günaltay, *Arap Tarihi*, 222. Aynı şekilde Kuzey Araplarına yakın görmekle birlikte Rebîa kabilesini de tamamen ayrı bir grup olarak görüp farklı şekilde isimlendiren modern İslam tarihçileri de bulunmaktadır. Bkz. M. Mahfuz Söylemez, *Bedevîlikten Hadârîliğe Kûfe* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2001), 142.

31 İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/458-460; Casim Avcı, *İslam-Bizans ilişkileri (610-847)* (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2015), 24.

32 Ömer Rıza Kehhâle, *Mu'cemü Kabâili'l-Arab el-Kadîm* (Dımaşk: Mektebetü'l-Haşimiyye, 1949), 1/94-95.

33 Ebû Ömer Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed b. Habîb el-Kurtubî el-Endelüsî İbn Abdirabbih, *el-'İkdü'l-Ferîd*, thk. Müfîd M. Kumeyha (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1983), 3/341.

34 Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdülmelik İbn Hişâm, *Kitâbu't-Tîcân fî Mülûki Himyer* (San'a: Merkezü'd-Dirâsât ve'l-Ebhâsi'l-Yemeniyye, 1928), 310; Ebü'l-Abbâs Ahmed b. İshâk b. Ca'fer b. Vehb b. Vâzıh Ya'kûbî, *el-Büldân*, thk. Muhammed E. Dannâvî (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2001), 103; Mahmûd Şükrî el-Bağdadî Âlûsî, *Bulûgu'l-Ereb fî Ma'rifeti Ahvâli'l-'Arab*, nşr. Muhammed Behcet el-Eserî (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.), 2/171; Ebû Gays Muhammed Hayrüddîn Ziriklî, *el-A'lâm* (Beyrut: Dârü'l-İlm li'l-Melâyin, 2002), 2/83.

35 Ebü'l-Münzir Seleme b. Müslim Avtebî Suhârî, *el-Ensâb*, thk. İhsan Nas (Amman: Vizaretü't-Türâs ve's-Sekâfe, 2006), 1/233-234.

36 Hemdânî, *ed-Dâmiga*, 419-420.

37 Taberî, *Târîh*, 2/89; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/374-375; Ebû Zeyd Veliyyüddîn Abdurrahmân b. Muhammed İbn Haldûn, *Kitâbü'l-'İber ve Dîvânü'l-Mübtede' ve'l-Haber fî Eyyâmi'l-'Arab ve'l-'Acem ve'l-Berber ve men-Âsarahüm min-Zevi's-Sultâni'l-Ekber*, thk. Halil Şehâde (Beyrut: Dârü'l-Fikr, 1981), 2/327; Aras, *Kinde Kabilesi*, 51.

38 Ebû Bekir Muhammed b. el-Kâsım Enbârî, *el-Mufaddaliyyât li'd-Dabbî Meâ Şerhin Vâfir li'l-Enbârî*, ed. Charles James Lyall (Oxford: The Clarendon Press, 1921), 1/427-428; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/374; İbn Haldûn, *Târîh*, 2/328.

kendilerine Kindelilerden yöneticiler atamalarını istemiş; Hâris de buna binaen bu kabileler üzerine oğullarını melik tayin etmiştir.[39]

Hâris tarafından Esed, Kinâne ve Gatafân kabilelerine melik olarak atanan Hucr b. Hâris, yıllık itâve[40] vergisini almak üzere Benî Esed'e elçi göndermiştir. Benî Esed vergiyi vermediği gibi gelen elçiyi de hırpalamıştır. Benî Esed'den intikam almak isteyen Hucr'un yardımına Bekir b. Vâil kabilesi yetişmiştir.[41] Hucr, Benî Esed'den seçkin kimseleri katletmiş; pek çok kişiyi de esir almıştır. Esirlerin serbest bırakılmasının ardından çok geçmeden Hucr'a karşı ayaklanan Benî Esed, saldırarak onu öldürmüştür.[42]

Yıllık vergisini vermeyen Benî Esed'e karşı savaşan Hucr b. Hâris'e destek veren Rebîa kabileleri, Hucr'un intikamını almak isteyen oğlu şair İmruülkays b. Hucr'a (ö. 540/ dolayları) da yardım etmişlerdir. Babasının intikamını almadan dünyalık lezzetlere yaklaşmamaya ant içen İmruülkays, Bekir ve Tağlib kabilelerinin yardımıyla Benî Esed kabilesi ile savaşmıştır. Bekir ve Tağlib kabileleri, İmruülkays'ın Benî Esed'den öldürdüklerini yeterli görmeyerek daha fazla insan öldürmek istemesi üzerine de desteklerini geri çekmişlerdir.[43] Bu sırada İmruülkays ile savaşmak üzere hazırlanan ve Sâsânî Kisrâsı Enûşirvân'ın (ö. 579) desteğini alan, yine Yemenî kabilelerden olan Lahmîlerin kralı Mâüssemâ lakabıyla bilinen III. Münzir'in (M. 505-554) yanında yer almışlardır.[44]

Necid ve Tihâme bölgesinde yayılışları sırasında Kinde ile hareket eden, Şam ve Yemen dolaylarındaki savaşlarda beraber hareket edip ganimete ortak olan[45] ve uzun bir müddet Kinde hâkimiyetinde yaşayarak kaynaklarda Kinde'nin Meâd soyuna nispet edilmesine sebep olan Rebîalılar,[46] Kinde ile hilf anlaşması akdetmiş ve çoğu zaman birlikte hareket etmiştir. Ancak durum böyle olsa da Rebîa menfaat durumuna göre Kindelilerin düşmanı olan ve yine Yemenîlerden olan Lahmîlerle[47] de ortaklık kurmuştur.

Rebîa kabilelerinin tamamı savaşlarda blok halinde hareket etmemiştir. Nitekim Rebîalı iki kardeş olan ve tarih boyunca aralarında husumet bulunup Eyyâmü'l-Arab'ın en kanlı savaşlarından bazılarına sebep olan Bekir ve Tağlib kabileleri Kinde ve Lahmî devletleri arasındaki mücadelede bazı durumlarda farklı taraflarda yer alabilmişlerdir. Hâris b. Amr'ın ölümünün ardından dağılma sürecine giren Kindeliler, Lahmî kralı III. Münzir'in (M. 505-554) kışkırtması sonucunda Tağlib kabilesinin isyanı ile karşılaşmıştır.[48] Şöyle ki bu kışkırtma sonucunda Tağlib kabilesi, Hâris b. Amr'ın daha önce kendilerine melik olarak atadığı oğlu Seleme'ye[49] karşı ayaklanmış ve Seleme'yi kabileyi terk etmek zorunda bırakmıştır. Seleme'nin Bekir b. Vâil kabilesine sığınması ve Bekir b. Vâil'in Lahmî kralının itaat etme çağrısına olumlu cevap vermemesi, Bekir b. Vâil'in Seleme'nin liderliğinde birleşmesine, Tağlib kabilesinin ise Münzir'e

[39] İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/494.

[40] İtâve Câhiliye döneminde topraktan alınan haraç vergisidir. Bkz. Emrah Dindi, "Câhiliye Döneminde Malî Yükümlülükler ve Bunların Kur'ân'daki Yansımaları", *Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2/2 (2016), 60-61.

[41] Günaltay, *Arap Tarihi*, 181.

[42] İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/463-465.

[43] İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/466-467; Ebû Hafs Zeynüddîn Ömer b. el-Muzaffer İbnü'l-Verdî, *Târîhu İbni'l-Verdî* (Lübnan, Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1996), 1/62-63; İbn Haldûn, *Târîh*, 2/329; Neşet Çağatay, *İslâm Dönemine Dek Arap Tarihi* (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1989), 78-79.

[44] Ebû Ca'fer Muhammed b. Ümeyye İbn Habîb, *el-Muhabber*, thk. Ilse Lichtenstadter (Beyrut: Dâiratü'l-Me'ârifi'l-Osmâniyye, 1942), 368-369; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/395-396.

[45] Ebû Ubeyd Abdullah b. Abdülazîz el-Bekrî, *Câhiliye Arapları*, çev. Levent Öztürk (İstanbul: İz Yayıncılık, 1998), 104.

[46] Cevad Ali, *el-Mufassal*, 4/33.

[47] Bazı tarihçiler meşhur Lahmî yöneticilerinden İmruülkays b. 'Amr'ın kabri üzerindeki kitâbede Himyerî lehçesinin değil de Adnânî lehçesinin kullanılmasından hareketle Lahmîlerin Kuzey Arap kökeninden olduğunu iddia etmişlerdir. Bkz. Günaltay, *Arap Tarihi*, 201; Mehmet Ali Kapar, "Lahmîler", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2003), 27/54-55.

[48] Günaltay, *Arap Tarihi*, 226.

[49] İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/494.

iltihak etmesine yol açmıştır. Birinci Uvâre savaşı olarak adlandırılan ve Bekir'in hezimeti ile sonuçlanan bu savaş[50] Bekir ve Tağlib kabilelerinin farklı Yemenli kabilelerle ittifak ettiklerini başka bir ifadeyle farklı siyasî tavırlar geliştirdiklerini göstermektedir.

Lahmî kralı Nu'mân b. Münzir'in (M. 580-602) Kisrâ II. Hüsrev (M. 591-628) tarafından öldürülmesi ile başlayan Zûkâr Savaş'ında (610 [?])[51] da Lahmî-Rebîa ittifakına dair izler bulmak mümkündür. Lahmî kralı Nu'mân b. Münzir'in hanedanındaki kızlarını Kisrâ'ya sunmayı reddetmesi, Kisrâ tarafından öldürülmesine sebep olmuştur. Nu'mân, Kisrâ'ya teslim olmadan önce terekesini ve ailesini Rebîa'nın Şeybân kolundan olan Hânî b. Kabîsa b. Hânî b. Mes'ûd'a emanet etmiştir. Ancak Kisrâ'nın Nu'mân'ın geride bıraktıklarını teslim alma konusunda ısrarcı olması iki taraf arasında savaşın zuhur etmesine yol açmıştır. Rebîalıların Farslara karşı Zûkâr adlı mevkide verdikleri mücadele, Kisrâ'nın tarihe geçecek bir hezimeti ile sonuçlanmıştır.[52] Rebîa'nın Nu'mân'ın terekesini vermeme konusundaki kararlılığı, emaneti koruma isteklerinin bir sonucu olarak değerlendirilebileceği gibi ordusunda bulunarak destek verdikleri emirleri Nu'mân b. Münzir'e bağlılıklarının bir göstergesi olarak da kabul edilebilir. Nitekim Irak'taki Lahmîlerin kralı Nu'mân b. Münzir'in süvari birliğinin çoğunluğunu Bekir b. Vâil kabilesi oluşturmaktaydı.[53]

Rebîalıların genel olarak göç ettikleri topraklarda Yemen kabileleri ile ittifak geliştirdikleri görülmektedir. Nitekim Abdülkaysoğulları, Nemir b. Kâsıtoğullarının lideri olan Âmiru'd-Dahyân b. Sa'd b. el-Hazrec b. Teymullah b. en-Nemir b. Kâsıt'ı öldürmeleri üzerine Bahreyn ve Hecer topraklarına göç etmişler ve burada Ezd kabilesine katılmışlardır.[54] Yine bu kabileden Umân'a gidenlerin Ezdlilerle ortak olduğu bilinmektedir.[55] Aynı şekilde Rebîa kabilesinin kollarından Nemir kabilesi Câhiliye döneminde Ezd kabilesinin kollarından Bârık kabilesi ile ittifak kurmuştur.[56]

Rebîalıların Yemenlilerle ittifak kurması ortak düşman Mudarlılara, özelde ise Temîm kabilesine karşı gerçekleşmiştir. Câhiliye döneminde Mudar ve Rebîa kabileleri pek çok zaman birlikte hareket etmişler ve bu sebeple birlikte anılmışlarsa da aralarında her zaman birbirlerine üstünlük kurma mücadelesi varolagelmiştir. Nitekim İslâm döneminde Rebîa'nın irtidat hareketine katılmaları ve Rebîalı peygamberlik iddiasında bulunan Müseylimetülkezzâb (ö. 12/633) isyanını desteklemeleri bu rekabetin sonucunda ortaya çıkan gelişmelerden biridir.[57] Halife Me'mûn'un (197-218/813-833) "Rebîa Allah Peygamberini Mudar'dan gönderdiğinden beri Rabbine kızgındır."[58] sözleri de mezkûr iki kabile arasındaki düşmanlığa işaret etmektedir. Uzun asırlar devam eden Mudar ile Rebîa arasındaki düşmanlık, Rebîalıların Yemenlilerle anlaşması ve Mudarlılara galibiyeti ile son bulmuştur.[59]

---

50 Ebû Bekir Muhammed b. Hasan İbn Düreyd, *el-İştikâk*, thk. Abdüsselam Muhammed Hârun (Beyrut: Dârü'l-Cîl, 1991), 345; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/497; Günaltay, *Arap Tarihi*, 226.

51 Taberî, *Târîh*, 2/206.

52 Ebü'l-Abbâs Ahmed b. Ebî İshâk b. Ca'fer b. Vehb b. Vâzıh Ya'kûbî, *Târîhu'l-Ya'kûbî* (Beyrut: Dâru Sâdır, ts.), 1/225; Taberî, *Târîh*, 2/202-206,208-210; Mes'ûdî, Mürûcü'z-Zeheb, 2/100-102; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/438-443.

53 Kehhâle, *Kabâil*, 1/95. Câhiliye dönemi Yemen-Rebîa ilişkilleri için ayrıca bkz. G. Robert Hoyland, "Insider and Outsider Sources: Historiographical Reflections on Late Antique Arabia", *Inside and Out: Interactions between Rome and the Peoples on the Arabian and Egyptian Frontiers in Late Antiquity*, ed. Jitse H.F. Dijkstra & Greg Fisher (Leuven: Peeters, 2014), 267-280.

54 Bekrî, *Câhiliye Arapları*, 105.

55 Bekrî, *Câhiliye Arapları*, 107.

56 Kehhâle, *Kabâil*, 1/57.

57 İrfan Aycan, "Rebîa (Benî Rebîa)", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2007), 34/499.

58 İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 5/580.

59 Emin, *Fecrü'l-İslâm*, 8.

2. İslâmî Dönemden Emevîlerin Sonuna Kadar Yemen-Rebîa Hilfi

İslâm'dan sonraki dönemde Yemen-Rebîa ittifakına ilk olarak Hz. Peygamber'in vefatının ardından gerçekleşen irtidat hareketlerinde rastlanılmaktadır. Resûlullah'ın vefatı ardından Bahreyn'de irtidat eden Rebîa kabilesi, hâkimiyeti Münziroğullarına verme amacıyla Kureyş idaresine karşı ayaklanmış ve Münzir b. Nu'mân b. Münzir'in liderliğinde birleşmişlerdir.[60] Rebîa'nın Güney Araplarından Lahmîlerin hükümdarlığına dönmek istemeleri iki kabile arasında var olan ittifakın bu dönemde de gündeme geldiğini akıllara getirmektedir. Bununla birlikte Hz. Peygamber'in vefatının ardından gerçekleşen irtidat hareketlerinde Rebîa'nın kendi kabilesinden Müseylimetülkezzâb etrafında birleştiği bilinmektedir.[61] Kaynaklardaki bu iki farklı malumat bir çelişki gibi dursa da dönemsel olarak farklı zamanlarda gerçekleşebilecek bu gruplaşma Yemen-Rebîa ittifakına zeval vermemektedir.

Hz. Ömer döneminde (13-23/634-644) Şam ve Irak bölgelerinde gerçekleşen fetih hareketlerine katılımdan dolayı sakin geçen süreç, Hz. Osman döneminde (23-35/644-656) fetih hareketlerinin durması ve iktisadî çöküşle beraber bozulmuştur. Mevcut durumdan Hz. Osman'ı sorumlu tutan Basra, Mısır ve Kûfe'den gelen isyancılar, önce Hz. Osman'a görevini bırakması için baskı kurmuşlar; tekliflerinin kabul edilmemesi üzerine onu şehit etmişlerdir. Hz. Osman'ın şehit edilmeden önce konuştuğu isyancılardan Rebîalı[62] Sa'sa'a b. Suhân'a sarf ettiği şu sözler dikkat çekicidir: *"Mehdûc'un iki oğlu aranızda mıdır? Siz Ömer'in Rebîa hakkında facir ve hain dediğini bilmez misiniz? Siz Kinde'nin baş yiyici (sömüren) Rebîa'nın da onun yediği baş (sömürülen) olduğunu bilmez misiniz? "*[63] Hz. Osman'ın bu cümleleri Kinde'nin Rebîa'ya olan tahakkümünü gösterdiği gibi yine bu iki kabile arasındaki ilişkiyi de başka açıdan ortaya çıkarmaktadır.

Hz. Osman'ın katlinin ardından işlerin daha karmaşık hale geldiği dönemde halife olan Hz. Ali (35-40/656-661), Hz. Osman'ın kanını isteyen Cemel ashabı ile mücadele etmiş; kendisine biat etmek istemeyen Muâviye ile savaşmıştır. Bu mücadele ve savaşlarda Kinde-Rebîa ittifakına dair izler bulmak mümkündür. Cemel Vak'ası'nda (36/656) Hz. Ali'nin tarafında yer alan İlbâ b. Heysem ve Hasan b. Mahdûc'un Kinde ile Rebîa'nın bayraktarlığını yapması, Sıffîn'de (37/657) el-Huzayn b. el-Münzir'in aynı şekilde Kinde-Rebîa sancağını taşıması[64] bu minvalde zikredilebilecek örnekler arasındadır. Nitekim orduyu oluşturan kabilelerin her birinin belli bir sancak altında savaştığı, bunun kabile kimliği için önemli bir sembol addedildiği ve kan bağı ile bağlı olunmayan bir kabilenin sancağı altında savaşılmaktan imtinâ edildiği bir dönemde[65] Rebîa'nın Kinde ile aynı sancak altında savaşması dikkat çekicidir. Ayrıca Hz. Ali, Sıffîn savaşında Câhiliye döneminden beri var olan Kinde-Rebîa ittifakını canlandırmaya çalışmıştır. Hz. Ali en büyük destekçileri olan Yemen ile Rebîa'yı birleştirmek için bir anlaşma yazmıştır ki bu anlaşma tarihçi ve nesep âlimi İbnü'l-Kelbî (ö. 204/819 [?]) vasıtasıyla bize ulaşmıştır.[66] Hz. Ali, Kaysîlerin öne çıktığı Muâviye ordusuna karşı Yemen-Rebîa ittifakı ile karşılık vermek istese de bunda başarılı olamamıştır.[67]

---

60 Ebû Abdullah Muhammed b. Ömer Vâkıdî, *Kitâbü'r-Ridde*, thk. Yahya el-Cibûrî (Beyrut: Dârü'l-Garbi'l-İslâmî, 1990), 148; Taberî, *Târîh*, 3/303.

61 Taberî, *Târîh*, 3/286.

62 Abbâs b. Bekkâr Dabbî, *Ahbâru'l-Vâfidât mine'r-Ricâl ʿalâ Muʿâviye b. Ebî Süfyân*, nşr. Sükeyne eş-Şehâbî (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1983), 51.

63 Ebû Amr Halîfe eş-Şeybânî el-Basrî İbn Hayyât, *Târîh*, thk. Ekrem Ziya el-Ömerî (Dımaşk: Dârü'l-Kalem, 1976), 171-172.

64 Ebû Sa'd Abdülkerîm b. Muhammed Sem'ânî, *el-Ensâb*, thk. Abdurrahman b. Yahya el-Muallimî el-Yemânî (Haydarâbad: Meclisü Dâirati'l-Me'ârifi'l-Osmâniyye, 1962), 1/49.

65 Ömer Aras, "Mîlâdî VI. Asrın Sonlarına Kadar Kïnde Kabïlesï ve Sïyasî Tarïhï", *İslam Tarihi Araştırmaları Dergisi* 2 (2017), 303.

66 İhsan Nus, *el-Asabiyyetü'l-Kabeliyye ve Eseruhâ fi'ş-Şi'ri'l-Ümevî* (Beyrut: Dârü'l-Yakazati'l-Arabiyye, 1964), 291.

67 Ebû Muhammed Lisânü'l-Yemen Hasan b. Ahmed Hemdânî, *el-İklîl*, thk. Muhammed b. Ali b. Hüseyin el-Ekva' el-Hivâlî (San'a: Vizâratü's-Sekâfe ve's-Siyâha, 2004), 1/314; Veysi Turun, *Birinci Asırda Güney Arap Kabilelerinin İlk Siyasî Oluşumlardaki Rolü* (Ankara:

Yemen-Rebîa birlikteliği ve yakınlığı garnizon olarak kurulan şehirlerin tanzimi esnasında da görülmektedir. Nesep olarak birbirine yakın veya aralarında akrabalık bağı bulunan kabilelerin bir arada bulunmasına özen gösterilerek hazırlanan Kûfe'nin iskân planında[68] bir bölgenin caddelerine sırasıyla Hemdân, Becîle,[69] Teymullâh ve Tağlib kabilelerinin yerleştirilmesi bunu göstermektedir.[70] Ziyâd b. Ebîh (ö. 53/673) döneminde dörderli şekilde tasnif edilen mahallelerde de Kinde-Rebîa birlikteliğinin sağlanması ve bu kabilelerden oluşan bir mahallenin ihdas edilmesi bu anlamda kayda değer hususlardandır.[71] Ayrıca her kabilenin kendine ait mezarlığı kullandığı sırada Rebîa'nın Cibânetü Kinde olarak isimlendirilen Kinde mezarlığını kullanması da bu olguyu güçlendirmektedir.[72]

Garnizon şehirlerden bir diğeri olan Basra'da ilk iskân dönemlerinde nüfusun çoğunluğunu Mudar oluşturup Rebîa sayıca azınlıkta kalmıştır. Bu sebeple Rebîa daha çok Muâviye (41-60/661-680) ve I. Yezîd (/680-683) döneminde Basra'ya göç eden ve etkinlik kazanmaya başlayan[73] Ezd kabilesi ile ittifak kurarak Mudar'a karşı güç oluşturma politikasına yönelmiştir. Söz gelimi Temîm'e karşı güçlenmek isteyen Rebîa reisi Mâlik b. Misma', Ezd kabilesi lideri Mes'ûd b. Amr'a gelmiş ve Câhiliye döneminden beri Kinde ile olan, Rebîa'dan Zühl b. Sa'lebe ile Tay b. Üded ve Benî Süal arasında var olan hilfi yenilemeyi talep etmiştir.[74] Bu hilf, Yezîd b. Muâviye'yi destekleme üzerine de gerçekleşmiştir.[75]

I. Yezîd'in ölümünün ardından oluşan otorite boşluğunda Basra'da Mudarlılar ile Yemen-Rebîa kabileleri arasında iktidar ve güç mücadeleleri yaşanmıştır. Bu süreçte kendisine biat almak isteyen Basra valisi Ubeydullah b. Ziyâd (ö. 67/686), eskiden beri var olan Yemen-Rebîa ittifakını canlandırarak hâkimiyetine karşı olan Mudarlılarla mücadele edip iktidarını korumak istemiş ancak iki grup arasında çıkan çatışmada Yemen (Ezd)-Rebîa ittifakının başarısız olması sonucunda amacını gerçekleştirememiştir. Ubeydullah, Yemen-Rebîa hilfinin yenilenmesi için yüklü miktarda para harcamıştır.[76]

Yemen ile Rebîa ittifakı, Abdülmelik döneminde Irak valisi Haccâc'ın vali olarak atadığı Mühelleb b. Ebû Sufre el-Ezdî (ö. 82/702) yönetiminde Horasan bölgesinde de yenilenmiştir. Sayıca üstün olmaları dolayısıyla etkin olan Mudarlıların gücünün kırılması amacıyla Horasan'a görevlendirilen (78/698-82/702) Ezd kabilesinden Mühelleb,[77] Horasan'da dengelerin sağlanması amacıyla buraya kendi kabilesinden insanları yerleştirmiş, daha sonra yine aynı amaçla Ezd ile Rebîa arasında hilf kurdurmuştur.[78] Mühelleb, bu dönemde Yemen ile Rebîalı şairlerin karşılıklı birbirlerini yermeleri sonucu çıkan Yemen ve Rebîa arasındaki çatışmayı gerekli diyeti ödemek

---

Ankara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 121; İsmail Şahin, *Emevîler Döneminde Kaysî ve Yemenî Kabileler Arasındaki Mücadeleler* (Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2021), 33.

68 Aras, *Araplarda Nesep Kültürü*, 305. Daha detaylı bilgi için bkz. Söylemez, *Kûfe*, 70-76.

69 Hemdâni ve Becîle kabileleri Yemen kabilelilerindendir. Teymullât ve Tağlib kabileleri de Rebîa kabilelerindendir.

70 Taberî, *Târîh*, 4/45; Tahsin Koçyiğit, *İslâm Tarihinin İlk Yıllarında (h. 1-41/m. 622-661) İskân* (İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Doktora Tezi, 2006), 284.

71 Aras, *Araplarda Nesep Kültürü*, 306.

72 Söylemez, *Kûfe*, 144.

73 Belâzürî ve Ebû Ubeyde Ezd kabilesinin Basra'ya ilk kez Muâviye döneminde iskân edildiğini ifade etmekte ise de bu makul gözükmemektedir. Krş. Ma'mer b. el-Müsennâ Ebû Ubeyde, *Nekâ'izu Cerîr ve'l-Ferezdak*, thk. Velid Mahmut Hâlis- Muhammed İbrâhim (Abu Dabi: Mecma'u's-Sekafî, 1998), 3/850-853; Ebü'l-Abbâs Ahmed b. Yahya Belâzürî, *Fütûhu'l-Büldân* (Beyrut: Dâru ve Mektebetü Hilâl, 1988), 362-363; Taberî, *Târîh*, 7/514-516; Sebepleri için bkz. Mehmet Usluer, *Kuruluşundan Emevîler Döneminin Sonuna Kadar Basra'da Toplum* (Ankara Üniversitesi, Doktora Tezi, 2021), 42.

74 Taberî, *Târîh*, 5/516.

75 Ebû Ubeyde, *Nekâ'iz*, 3/852; Nus, *el-Asabiyyetü'l-Kabeliyye*, 291-292.

76 Ebû Ubeyde, *Nekâ'iz*, 3/852-857; İbn Hayyât, *Târîh*, 258-259; Ebü'l-Abbâs Ahmed b. Yahyâ Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, thk. Süheyl Zekkâr, Riyâz ez-Zirikli (Beyrut: Dârü'l-Fikr, 1996), 5/396-398; Taberî, *Târîh*, 5/516-521; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 3/231-233.

77 Belâzürî, *Fütûh*, 403; Taberî, *Târîh*, 6/319.

78 Wellhausen, *Arap Devleti ve Sukutu*, 232, 293.

suretiyle önlemiştir.[79] Mühelleb, Rebîa kabilesinden Abdülkays ve Bekir b. Vâil'in desteğini alarak çoğunluğu Temîm kabilesinden olan Hâricîlerle savaşmıştır.[80]

Mudarlıların tarafını tutan Yezîd b. Abdülmelik'in hilâfeti üstlendiği dönemde, Mudar ve Yemen-Rebîa bloklaşması bir kere daha gündeme gelmiştir. Yemenî politika güden Süleyman b. Abdülmelik'in tarafını tutup Kaysî politika güden I. Velîd'in (86-96/705-715) karşısında yer alan Mühelleb b. Ebû Sufre'nin oğlu Yezîd, Yezîd b. Abdülmelik (101-105/720-724) iktidara geldiğinde öldürülme tehlikesiyle karşı karşıya kalmış ve Ezd ile Rebîa'nın desteğini alarak Basra'da isyan başlatmıştır. Kendisi ile mücadele etmek için görevlendirilen Kûfe valisinin ordusundaki Ezd ve Rebîa kabilelerinin desteğini de kazanmayı başaran Yezîd b. Mühelleb, Emevî yönetimi ile savaşmış ancak başarılı olamayıp öldürülmüştür (ö. 102/720). Yezîd'in Emevî devletine karşı başlattığı bu mücadelede Rebîa kabilesinin Ezd kabilesiyle Yezîd'in tarafında yer alması önemlidir.[81]

Emevîler döneminde Yemen ile Rebîa hilfinin yenilenmesi son olarak Mervân b. Muhammed'in hilafetinde (127-132/744-750) Horasan'da gerçekleşmiştir. Horasan valisi Nasr b. Seyyâr el-Kinânî (ö. 131/748), kabile taassubu ile hareket edip idarî ve siyasî işlerde Mudarlıları görevlendirmiş, bunun mukabilinde Yemenlilere düşmanca muamelede bulunarak onları geri plana itmiştir. Yemenlilere kötü davranmasının yanı sıra Nasr, onlara olan yakınlığından dolayı Rebîalılara da kötü davranmış, durumdan rahatsız olan ve kendisine nasihatte bulunan Horasan'daki Yemenlilerin lideri Cüdey' b. Ali el-Kirmânî el-Ezdî'yi (ö. 129/747) de hapse atmıştır. Kirmânî kölesinin yardımı ile hapisten kurtulunca Nasr'la savaşmak üzere kabilesini toplamış ve Rebîa'nın da yardımını almak için Himyerî hükümdarlarının soyundan gelen Ömer b. İbrâhîm'e bir mektup yazarak Câhiliye döneminde hayata geçmiş Yemen-Rebîa hilfinin bir nüshasını talep etmiştir. Nüshayı teslim alan ve iki kabile arasındaki hilfi yenileyen Kirmânî, Yemen-Rebîa hilfini tekrar hayata geçirerek Nasr'a karşı mücadelesini başlatmıştır.[82]

Câhiliye dönemine kadar uzanan bu birliktelik ve ortaklık Nasr b. Seyyâr'a karşı bir güç meydana getirmiştir. Abbâsîler'in Horasan'daki yapılanmasının lideri olan Ebû Müslim el-Horasânî, Mudar ve Yemen-Rebîa bloklaşmasını kullanarak Nasr'a galip gelmiş ve Abbâsî hareketini bölgede başarıya ulaştırmıştır.[83] Sözgelimi Abbâsîlerin Emevîlerle mücadelesinde de bu hilf etkili olmuş; Mudarlılar Mervân b. Muhammed'in yanında yer alırken Yemen-Rebîa ittifakı Abbâsîlere destek vermiştir.[84]

Emevîler döneminde meydana gelen çatışmalara kabilelerin taraf olması, Yemen-Mudar, Kaysî-Kelbî, Adnânî-Kahtânî gibi kabile gruplaşmalarını daha belirgin hale getirmiştir.[85] Emevî halifelerinin iktidarlarını sağlamlaştırmak için mezkûr gruplardan birine dayanmaları ve garnizon şehirlere yerleşmenin sonucunda kabileler arasında toprak ve nüfuz mücadelelerinin yaşanması bloklaşmaları arttırmıştır. Rebîa kabilesinin bu olaylarda Mudar, özelde Temîm ile giriştiği güç

---

79 Ebü'l-Ferec Ali b. Hüseyin b. Muhammed İsfahânî, *Kitabü'l-Egânî* (Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 1927), 14/287,290; Nus, *El-Asabiyyetü'l-Kabliyye*, 231-232, 293.

80 Ya'kûbî, *Târîh*, 2/264; Usluer, *Basra'da Toplum*, 62-64.

81 İbrahim Sarıçam, "Kümeyt b. Zeyd el-Esedî ve Hâşimiyyât'ı -I- İslâm Tarihi Açısından Bir Değerlendirme", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 36/1 (1997), 265; Fatma Odabaşı, "Yezîd b. Mühelleb", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 43/522-523; Aksu, *Mervân b. Muhammed*, 257.

82 Ebû Hanife Ahmed b. Davud Dîneverî, *el-Ahbâru't-Tıvâl*, thk. Abdülmün'im Âmir (Kahire: Dâru İhyâi'l-Kütübi'l-Arabî, 1960), 323-326; Ya'kûbî, *Târîh*, 2/333; Yemen- Rebîa arasındaki hilfin yazılı nüshası için ayrıca bkz. Hemdânî, *ed-Dâmiga*, 419-420.

83 Corci Zeydan, *İslâm Medeniyeti Tarihi*, çev. Zeki Meğâmiz (Üçdal Neşriyat, 1974), 4/210, 224.

84 Taberî, *Târîh*, 7/36; Mehmet Dalkılıç, *Horasan'da İktidar Mücadeleleri (M. 705-796)* (Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Doktora Tezi, 2009), 151.

85 Aras, *Araplarda Nesep Kültürü*, 221.

mücadelesinde Emevîler döneminde Yemenli Ezd kabilesi ile ittifak kurduğu gözlemlenmektedir.[86]

Burada iki husus zikredilmeye değerdir. Birincisi tarihte Yemen-Rebîa arasında yer alan bu anlaşmalar sadece bu iki kabileyle sınırlı kalmamış başka kabileler arasında da yapılmıştır. Sözgelimi Emevî dönemi meşhur şairlerinden Ferezdak et-Temîmî'nin (ö. 114/732) şiirinden anlaşıldığı üzere Temîm ve Kays kabilesi arasında da benzer anlaşmalar gerçekleştirilmiştir. Ancak kabileler arasında kurulan bu birliktelik anlaşmalarının tarihte çok kolay bozulabildiği ve durumun basit sebeplerle tersine dönebildiği görülmektedir. Bu sebepledir ki kabileler sürekli ve her durumda aralarındaki ittifakı yenilemeye ve teyit etmeye ihtiyaç duymuşlardır.[87] Bununla birlikte savaş ve mücadelelerde kabilelerin tamamı her durum ve şartta bir arada hareket etmediği gibi Yemenîlerin tamamı da her daim bir blok halinde hareket etmemişlerdir. Söz gelimi İbnü'l-Eş'as (ö. 85/704) isyanında Şam Yemenîleri ve Irak Yemenîleri farklı taraflarda savaşmışlar, Irak Yemenîleri isyanı desteklerken Şam Yemenîleri isyanı bastırmaya çalışan Emevîlerin tarafında yer almışlardır.[88] Bu da gerek kabile asabiyetinin gerek kabileler arasındaki anlaşmanın her daim kesin ve bağlayıcı bir durumda olmadığını ortaya koymaktadır.

Zikredilmesi gereken ikinci husus ise Emevîler ya da Abbâsîler döneminde ortaya çıkan ittifak, kendisine tarihî bir kıdem atfetmeye çalışarak geriye doğru rivayetlerini üretiyor dolayısıyla tarihi gerçekliğe dayanmıyor olabilir. Nitekim bir kabilenin başka bir kabile ile hilf akdetmek istemesi zayıflık göstergesi olarak algılanıp zillet ve utanç sebebi sayılmıştır.[89] Bu sebeple Rebîa, Emevîler döneminde Mudar'a karşı Ezd kabilesi ile hilf yapmak istediğinde bu utançtan ve güçsüz olma psikolojisinden kurtulmak için hilfin Câhiliye dönemine kadar uzadığını ve bu birlikteliğin her daim var olduğunu göstermek isteyerek bu ayıptan kurtulmak istemiş olabilir. Nitekim Rebîa kabilesi tarihte de güçsüz bir kabile olup Kinde kabilesinin hükmü altında yaşamıştı.[90] Onlar Emevîler döneminde de Mudar'a karşı bir güç arayışında olup Ezd kabilesinin yardımına ihtiyaç duymuştur.

Sonuç

İslâmiyet'ten önce Arabistan'ın bazı bölgelerinde devletler kurulmuşsa da bölgenin tamamına şâmil bir merkezî otoritenin ve güvenlik sisteminin olduğunu söyleyemeyiz. Çöl ikliminin getirdiği emniyet problemleri aynı nesepten ve kan bağından gelen kabilelerin birbirine tutunmalarına dolayısıyla nesep sisteminin oluşmasına ortam sağlamıştır. Ancak zamanla kabilelerin genişlemesi, kabile içinde menfaat farklılaşmalarına neden olup aynı kabile içinde düşmanlığı ve husumeti beraberinde getirmiştir. Himyerîler, Kindeliler, Lahmîler ve Ezdîleri içine alan Güney kabileleri ile Kuzey kabilesinden olan Rebîalıların arasında bu minvalde bir ittifak gerçekleşmiştir. Söz gelimi Rebîalılar Mudar ve onun bir kolu olan Temîm kabilesiyle aralarındaki husumetten dolayı tarihin farklı dönemlerinde zikri geçen Yemen kabileleri ile hilf akdetmişlerdir.

Kabileler arasında vuku bulan bu hilfler her daim bağlayıcı olmayıp kâr-zarar ilişkisine göre şekillenmekte yani yenilenmekte veya feshedilmekteydi. Nitekim müttefik arayışında olan Rebîa'nın bazen Kindeliler ile bazen de Kinde'nin karşısında bulunan Lahmîler ile hilf ve dostluk kurması bu doğrultuda gerçekleşmiştir. Gerek Hz. Peygamber döneminde gerekse de Râşid

---

86 Taberî, *Târîh*, 5/516-517; Apak, *Asabiyet*, 225; Hüseyin Algül, "Ezd (Benî Ezd)", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1995), 12/46-47.

87 Nus, *el-Asabiyyetü'l-Kabeliyye*, 295.

88 Apak, *Asabiyet*, 226.

89 Nus, *el-Asabiyyetü'l-Kabeliyye*, 291-292.

90 Cevad Ali, *el-Mufassal*, 4/33.

halifeler ve Emevîler döneminde yenilenen Yemen-Rebîa ittifakı güç birlikteliğinin sağlanarak fayda temin edilmesi amacına matuf olup halifeler ya da bölgenin idarecileri tarafından desteklenmişti. Cemel ve Sıffin savaşlarında Hz. Ali; I. Yezîd'in vefatı ardından Basra'daki güç mücadelesinde Ubeydullah b. Ziyâd; Horasan'daki güçler dengesinin sağlanmasında Mühelleb b. Ebû Sufre ve son olarak Abbâsî ihtilalinde Ebû Müslim el-Horasânî ittifaktan faydalanmaya çalışmıştır. Bununla birlikte Yezîd b. Abdülmelik ve Mervân b. Muhammed gibi halifeler bu ittifakın karşısında yer alan Mudar ve Temîm kabilelerini destekleyip kabile taassubu temelli politikalar izleyerek bu ittifakın aleyhlerine dönmesine sebep olmuşlardır.

Sonuç olarak makalede Rebîalıların tarihi süreç içerisinde şart ve durumlara, kâr-zarar ilişkisine ve dönemin güç dengelerine göre Câhiliye döneminde Himyerîler, Kindeliler ve Lahmîler, Emevîler döneminde ise Ezdîler gibi farklı Güney Arap kabileleri ile akdettikleri hilfin kaynaklara "Yemen ile Rebîa hilfi" olarak yansıdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Yemen-Rebîa hilfi, Arap toplumsal yapısının esneklik ve müzakere kabiliyetini, İslâm öncesi-sonrası süreklilik içinde okuma imkânı sunmakta; aynı zamanda Emevîler dönemindeki Mudar-Yemen kutuplaşmasının arka planını aydınlatmaktadır. Bu tespit, kabilevî ittifakların salt etnik değil, pragmatik ve çok boyutlu olduğunu ortaya koyarak İslâm tarihi araştırmaları için yeni perspektifler açmaktadır.

Bu bağlamda makalede, Yemenî ve Rebîalı kabilelerin Arap Yarımadası'ndaki siyasî ağırlıkları ve bu iki kabile arasındaki hilfin ortaya çıkış sebepleri ortaya konmaya çalışılsa da kabileler arasındaki evlilik, akrabalık ve velâ ilişkilerinin, ticarî yollar üzerindeki hakimiyetin, mera ve su kaynakları ya da göçebe- yerleşik yaşam ilişkilerinin bu ittifaklar üzerindeki olası tesirlerinin araştırılması, kabilevî ilişkilerin genel siyasî ve sosyal hayata tesirini anlamada daha fazla katkı sunacaktır.

Kaynakça

Aksu, Ali. *Mervân b. Muhammed ve Emevî Devletinin Yıkılışı*. İstanbul: Kitabevi, 2007.

Akyürek, Yunus. "Câhiliye Dönemi Kureyş Toplumunda Hilf Olgusu". *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 20/38 (2018), 33-56.

Algül, Hüseyin. "Ezd (Benî Ezd)". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 12/46-47. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.

Algül, Hüseyin. "Himyerîler". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 18/62-63. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.

Altuntaş, Hacı Mehmet. *Câhiliye'de ve Hz. Peygamber Zamanında Kan Davası*. İstanbul: Kuramer, 2021.

Altuntaş, Hacı Mehmet. "İslam'ın Doğduğu Dönemde Toplumsal Yapıda Mevâlî". *Kilitbahir* 27 (23 Eylül 2025), 1-18.

Âlûsî, Mahmûd Şükrî el-Bağdadî. *Bulûgu'l-Ereb fî Maʿrifeti Ahvâli'l-ʿArab*. nşr. Muhammed Behcet el-Eserî. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.

Apak, Adem. *Erken Dönem İslam Tarihinde Asabiyet*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2016.

Aras, Ömer. *Hicrî III. Asrın Sonuna Kadar Araplarda Nesep Kültürü*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Doktora Tezi, 2022.

Aras, Ömer. *Kinde Kabilesi (İslamiyet Öncesinden Hz. Pegamber'in Vefâtına Kadar)*. Kahramanmaraş: SAMER Yayınları, 2019.

Aras, Ömer. "Milâdî VI. Asrın Sonlarına Kadar Kinde Kabilesi ve Siyasî Tarihi". *İslam Tarihi Araştırmaları Dergisi* 2 (2017), 63-91.

Avcı, Casim. *İslam-Bizans ilişkileri (610-847)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2015.

Aycan, İrfan. "Rebîa (Benî Rebîa)". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 34/498-499. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.

Bekrî, Ebû Ubeyd Abdullah b. Abdülazîz. *Câhiliye Arapları*. çev. Levent Öztürk. İstanbul: İz Yayıncılık, 1998.

Belâzürî, Ebü'l-Abbâs Ahmed b. Yahyâ. *Ensâbü'l-Eşrâf*. thk. Süheyl Zekkâr, Riyâz ez-Zirikli. Beyrut: Dârü'l-Fikr, 1996.

Belâzürî, Ebü'l-Abbâs Ahmed b. Yahya. *Fütûhu'l-Büldân*. Beyrut: Dâru ve Mektebetü Hilâl, 1988.

Cevâd Ali. *el-Mufassal fî Târîhi'l-Arab Kable'l-İslâm*. 20 Cilt. Dâru's-Sâkî, 2001.

Çağatay, Neşet. *İslâm Dönemine Dek Arap Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1989.

Dabbî, Abbâs b. Bekkâr. *Ahbâru'l-Vâfidât mine'r-Ricâl ʿalâ Muʿâviye b. Ebî Süfyân*. nşr. Sükeyne eş-Şehâbî. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1983.

Dalkılıç, Mehmet. *Horasan'da İktidar Mücadeleleri (M. 705-796)*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Doktora Tezi, 2009.

Demircan, Adnan. *Cahiliye Arapları*. İstanbul: Beyan Yayınları, 2015.

Dindi, Emrah. "Câhiliye Döneminde Malî Yükümlülükler ve Bunların Kur'ân'daki Yansımaları". *Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2/2 (2016), 57-92.

Dîneverî, Ebû Hanife Ahmed b. Davud. *el-Ahbâru't-Tıvâl*. thk. Abdülmün'im Âmir. Kahire: Dâru İhyâi'l-Kütübi'l-Arabî, 1960.

Ebû Ubeyde, Ma'mer b. el-Müsennâ. *Nekâ'izu Cerîr ve'l-Ferezdak*. thk. Velid Mahmut Hâlis - Muhammed İbrâhim. Abu Dabi: Mecma'u's-Sekafî, 1998.

Emin, Ahmed. *Fecrü'l-İslâm*. Kahire: Mektebetü'n-Nehdati'l-Mısriyye, 1965.

Emin, Ahmet. *Fecrü'l-İslâm: İslâmın Doğuşu*. çev. Ahmet Serdaroğlu. Ankara: Kılıç Kitabevi, 1976.

Enbârî, Ebû Bekir Muhammed b. el-Kâsım. *el-Mufaddaliyyât li'd-Dabbî Meâ Şerhin Vâfir li'l-Enbârî*. ed. Charles James Lyall. Oxford: The Clarendon Press, 1921.

Günaltay, M. Şemseddin. *İslâm Öncesi Arap Tarihi*. çev. M. Mahfuz Söylemez. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2006.

Hemdânî, Ebû Muhammed Lisânü'l-Yemen Hasan b. Ahmed. *el-İklîl*. thk. Muhammed b. Ali b. Hüseyin el-Ekva' el-Hivâlî. San'a: Vizâratü's-Sekâfe ve's-Siyâha, 2004.

Hemdânî, Ebû Muhammed Lisânü'l-Yemen Hasan b. Ahmed. *Kitâbü Kasîdeti'd-Dâmiga*. thk. Muhammed b. Ali el-Ekva' el-Hivâlî. Kahire: Matbaatü's-Sünneti'l-Muhammed, 1978.

Hoyland, G. Robert. "Insider and Outsider Sources: Historiographical Reflections on Late Antique Arabia". *Inside and Out: Interactions between Rome and the Peoples on the Arabian and Egyptian Frontiers in Late Antiquity*. ed. Jitse H.F. Dijkstra & Greg Fisher. Leuven: Peeters, 2014.

İbn Abdirabbih, Ebû Ömer Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed b. Habîb el-Kurtubî el-Endelüsî. *el-'İkdü'l-Ferîd*. thk. Müfîd M. Kumeyha. 9 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1983.

İbn Düreyd, Ebû Bekir Muhammed b. Hasan. *el-İştikâk*. thk. Abdüsselam Muhammed Hârun. Beyrut: Dârü'l-Cîl, 1991.

İbn Habîb, Ebû Ca'fer Muhammed b. Ümeyye. *el-Muhabber*. thk. Ilse Lichtenstadter. Beyrut: Dâiratü'l-Me'ârifi'l-Osmâniyye, 1942.

İbn Haldûn, Ebû Zeyd Veliyyüddîn Abdurrahmân b. Muhammed. *Kitâbü'l-'İber ve Dîvânü'l-Mübtede' ve'l-Haber fî Eyyâmi'l-'Arab ve'l-'Acem ve'l-Berber ve men-Âsarahüm min-Zevi's-Sultâni'l-Ekber*. thk. Halil Şehâde. 8 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Fikr, 1981.

İbn Haldûn, *Mukaddime*. çev. Halil Kendir. İstanbul: Marmara Belediyeler Birliği Kültür Yayınları, ts.

İbn Hayyât, Ebû Amr Halîfe eş-Şeybânî el-Basrî. *Târîh*. thk. Ekrem Ziya el-Ömerî. Dımaşk: Dârü'l-Kalem, 1976.

İbn Hişâm, Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdülmelik. *Kitâbu't-Tîcân fî Mülûki Himyer*. San'a: Merkezü'd-Dirâsât ve'l-Ebhâsi'l-Yemeniyye, 1928.

İbn Kesîr, Ebü'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâîl b. Şihâbiddîn Ömer. *el-Bidâye ve'n-Nihâye*. thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türkî. 20 Cilt. Riyad: Dâru Hicr, 2003.

İbnü'l-Esîr, Ebü'l-Hasan İzzüddîn Ali b. Muhammed. *el-Kâmil fi't-Târîh*. thk. Ömer Abdüsselam Tedmürî. 11 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kitâbi'l-Arabî, 1997.

İbnü'l-Verdî, Ebû Hafs Zeynüddîn Ömer b. el-Muzaffer. *Târîhu İbni'l-Verdî*. Lübnan, Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1996.

İsfahânî, Ebü'l-Ferec Ali b. Hüseyin b. Muhammed. *Kitabü'l-Egânî*. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 1927.

Kapar, Mehmet Ali. "Lahmîler". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 27/54-55. Ankara: TDV Yayınları, 2003.

Kehhâle, Ömer Rıza. *Mu'cemü Kabâili'l-Arab el-Kadîm*. Dımaşk: Mektebetü'l-Haşimiyye, 1949.

Kelpetin, Mahmut. *İslâm Öncesi Güney ve Kuzey Arabistan*. İstanbul: Kuramer Yayınları, 2020.

Koçyiğit, Tahsin. *İslâm Tarihinin İlk Yıllarında (h. 1-41 / m. 622-661) İskân*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Doktora Tezi, 2006.

Küçükaşçı, Mustafa Sabri. "Kinde (Benî Kinde)". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 26/37-38. Ankara: TDV Yayınları, 2002.

Mes'ûdî, Ebü'l-Hasan Alî b. el-Hüseyin. *Mürûcu'z-Zeheb ve Me'âdinü'l-Cevher*. thk. Muhammed Muhyiddîn Abdülhamid. 4 Cilt. Kahire: el-Mektebetü't-Ticareti'l-Kübrâ, 1964.

Nus, İhsan. *el-Asabiyyetü'l-Kabeliyye ve Eseruhâ fi'ş-Şi'ri'l-Ümevî*. Beyrut: Dârü'l-Yakazati'l-Arabiyye, 1964.

Odabaşı, Fatma. "Yezîd b. Mühelleb". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 43/522-523. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.

Ortakcı, Halil. *İslâmiyet'in Doğuşuna Kadar Himyerîler*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2014.

Özkuyumcu, Nadir. "Hilf", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 18/29-30. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.

Sarıçam, İbrahim. "Kümeyt b. Zeyd el-Esedî ve Hâşimiyyât'ı -I- İslâm Tarihi Açısından Bir Değerlendirme". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 36/1 (1997).

Sem'ânî, Ebû Sa'd Abdülkerîm b. Muhammed. *el-Ensâb*. thk. Abdurrahman b. Yahya el-Muallimî el-Yemânî. Haydarâbad: Meclisü Dâirati'l-Me'ârifi'l-Osmâniyye, 1962.

Söylemez, M. Mahfuz. *Bedevîlikten Hadârîliğe Kûfe*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2001.

Suhârî, Ebü'l-Münzir Seleme b. Müslim Avtebî. *el-Ensâb*. thk. İhsan Nas. 2 Cilt. Amman: Vizaretü't-Türâs ve's-Sekâfe, 2006.

Şahin, İsmail. *Emevîler Döneminde Kaysî ve Yemenî Kabileler Arasındaki Mücadeleler*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2021.

Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr. *Târîhu'r-Rusül ve'l-Mülûk*. thk. Muhammed Ebü'l-Fazl İbrâhîm. 11 Cilt. Beyrut: Dâru't-Türâs, 1967.

Temir, Hakan. *Arap Yarımadasında Kabile Hayatı (Ortaya Çıkışından Hz. Peygamber Dönemine Kadar)*. İstanbul: Siyer Yayınları, 2020.

Temir, Hakan. *Nesep Atlası*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2021.

Turun, Veysi. *Birinci Asırda Güney Arap Kabilelerinin İlk Siyasî Oluşumlardaki Rolü*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019.

Usluer, Mehmet. *Kuruluşundan Emevîler Döneminin Sonuna Kadar Basra'da Toplum*. Ankara Üniversitesi, Doktora Tezi, 2021.

Vâkıdî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer. *Kitâbü'r-Ridde*. thk. Yahya el-Cibûrî. Beyrut: Dârü'l-Garbi'l-İslâmî, 1990.

Wellhausen, Julius. *Arap Devleti ve Sukutu*. çev. Fikret Işıltan. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 1963.

Ya'kûbî, Ebü'l-Abbâs Ahmed b. Ebî İshâk b. Ca'fer b. Vehb b. Vâzıh. *Târîhu'l-Yaʿkûbî*. Beyrut: Dâru Sâdır, ts.

Ya'kûbî, Ebü'l-Abbâs Ahmed b. İshâk b. Ca'fer b. Vehb b. Vâzıh. *el-Büldân*. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2001.

Zeydan, Corci. *İslâm Medeniyeti Tarihi*. çev. Zeki Meğâmiz. I-V Cilt. Üçdal Neşriyat, 1974.

Ziriklî, Ebû Gays Muhammed Hayrüddîn. *el-A'lâm*. 8 Cilt. Beyrut: Dârü'l-İlm li'l-Melâyin, 2002.